

Kristiansand
kommune

Elevombudet i Kristiansand – Årsrapport 2023–2024

Innhold

Innledning.....	3
Hva Elevombudet bruker tiden sin på.....	4
Mandat, vedtatt av Kristiansand bystyre.....	6
Arbeidsmåte	6
Når elever og foresatte tar kontakt.....	8
Saker fordelt på kjønn.....	8
Saker per område (tilsvarer Familiens Hus). Antall.....	9
Saker per klassetrinn. Prosentvis	9
Minoritetsspråklige.....	10
Funksjonshindrede elever	10
Hva sakene handler om (1) Prosent.....	11
Hva sakene handler om (2) Prosent.....	12
Positive trekk.....	13
Mobbing.....	13
Vold	14
Skolefravær.....	15
Fysiske symptomer.....	18
Selv mordstanker	19
Rus	19
Seksuelle overgrep og seksuell vold.....	19
Familieøkonomi.....	20
Foreldres sykmelding	21
Dokumentasjon.....	21
Tall for Kristiansand fra Statsforvalteren i Agder	22
Avslutning	22

Innledning

Flere elever enn noen gang forteller Elevombudet om at de blir slått eller mobbet. Flere er mye eller helt borte fra skolen. Flere ruser seg. Flere barn og ungdom har selvmordstanker. Flere forteller om seksuelle overgrep. En del barn utøver vold. Fattigdom gjør dagene vanskelige for mange familier. Altfor mange foresatte til barn som har det dårlig på skolen sin blir sykmeldt fra eget arbeid.

Elevombudet hadde skoleåret 2023-2024 **4157 kontaktpunkter** med elever og foresatte i **222 enkeltsaker**. I tillegg håndterte ombudet **269** andre henvendelser, og samhandlet med rekke offentlige og frivillige samfunnsaktører.

Mye fungerer i Kristiansands-skolen. De fleste elever forteller at de har det bra. Tilliten til skole og oppvekst fra elever og foresatte er høy. Det er likevel ikke dette denne rapporten handler mest om. Elevombudet påpeker her forhold i Kristiansands-skolen som ikke fungerer godt nok, og som krever fortsatt bevisste prioriteringer og systematisk arbeid: Læringsmiljø. Arbeidsmiljø. Holdninger. Pedagogisk praksis. Mobbing. Vold. Trusler. Seksuelle overgrep. Læringsutbytte. Fravær. Minoritetserfaringer. Funksjonsnedsettelse. Universell utforming.

I tillegg har Elevombudet i denne rapporten sju konkrete anbefalinger:

1. Bevisstgjøre ansatte hvordan nevrodivergens og traumeerfaring kan slå ut.
2. Løfte opp muligheten til å søke utsatt – og fremskutt skolestart for elever.
3. Ta skolenærværpratene med foresatte før sommeren før første klasse.
4. Arbeide med skolens praksis rundt dokumentasjon, inkludert ny § 13-5.
5. Snakke med elevene om hva Elevundersøkelsen faktisk er ment å avdekke.
6. Understreke overfor alle ansatte at avvik skal meldes – hver gang.
7. Prioritere barn og ungdom i budsjettene, samt bevisstgjøre nasjonale myndigheter om hva vedtatte lover og rettigheter koster kommunene i praksis.

Et samfunn som ikke prioriterer å gi barn og ungdom en god og trygg oppvekst, som har en skole der både barn og voksne blir syke, skyter seg selv i foten. Vi vet at både sparekniv og mangelen på nok trygge voksne alltid går mest utover barna som har det aller vanskeligst.

«Ingen bryr seg. Jeg driter i alle»

Jente (12) som har vært utsatt for seksuelle overgrep og som ruser seg

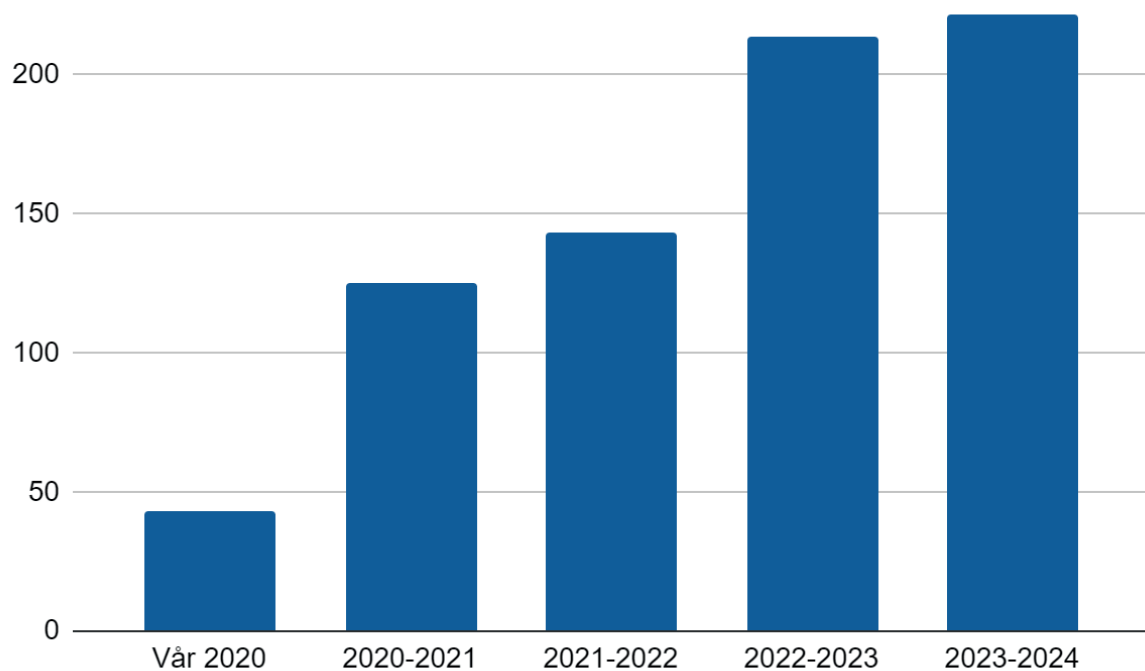

Tone Martha Sødal
Elevombudet i Kristiansand
Kristiansand, 04.09.2024

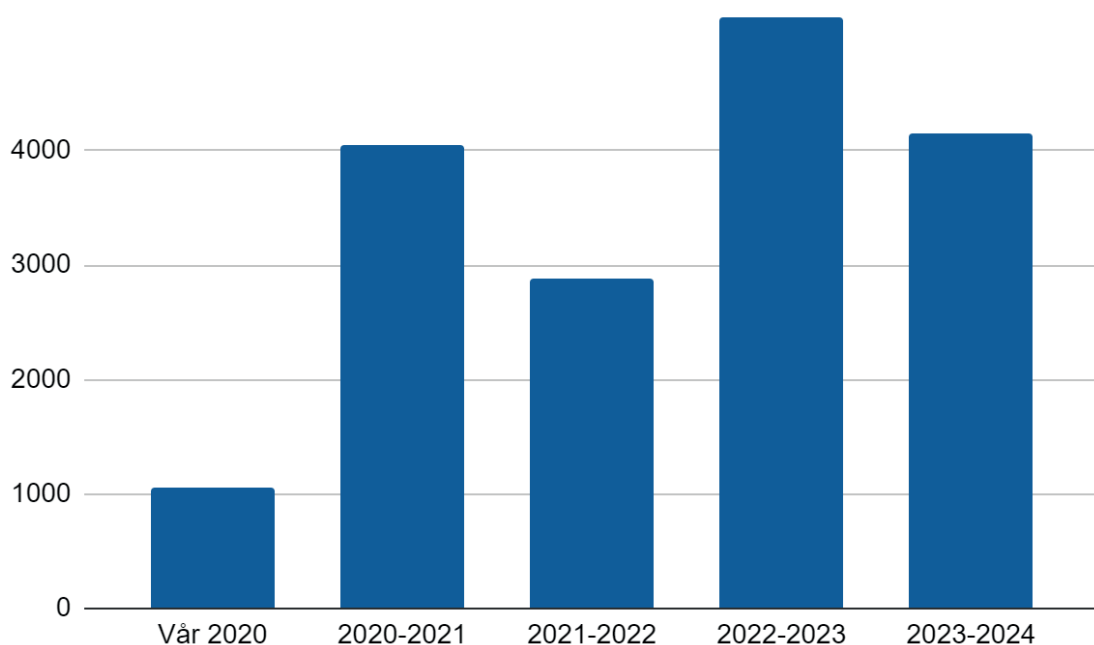

Hva Elevombudet bruker tiden sin på

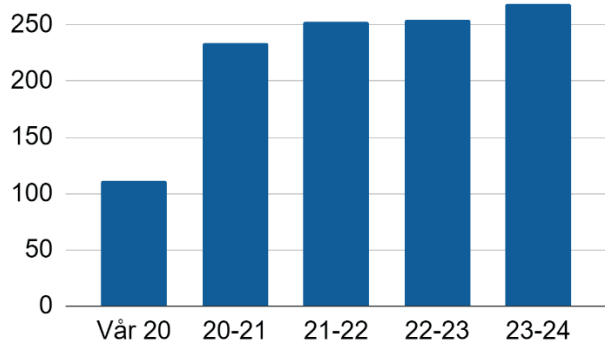
Antall enkeltsaker for Elevombudet per skoleår øker fremdeles

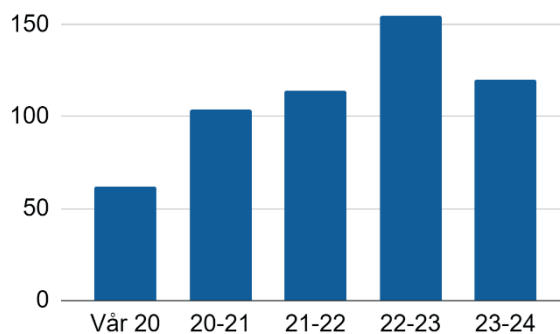
Kontaktpunkter mellom elever og foresatte og Elevombudet (møter, Messenger-meldinger, sms, mailer inn og ut samt telefonsamtaler, per skoleår). Antall.

Øvrige henvendelser, antall

Møter med elever og foresatte, antall

I skoleåret 2023-24 er det altså enda ny rekord i antall saker som krever at Elevombudet handler aktivt. Det er også en rekord i antall andre henvendelser. Samtidig er antall kontaktpunkter gått noe ned, det samme er antall møter med elever og foresatte. Det er bra, og en nødvendig utvikling.

Elevombudets mål er å gjøre seg selv overflødig. Målet er at alle elever skal være trygge på skolen og på fritiden og oppleve mestring, trivsel og at de lærer. Målet er at skolene skal møte foresatte med respekt, ha rom for alle elever slik de er, at alle barn og ungdom skal finne sin plass. At det er plass til forskjellighet og mangfold, og at fellesskapet skal bære alle.

Målet er null mobbing, at alle barn og ungdom skal ha det trygt og godt på skolen sin, og at alle får det utbytte av undervisningen som de har krav på. Målet er at alle barn og ungdom tør å si fra til en voksen de stoler på, at foresatte tar sitt ansvar og at alle ansatte følger lovverket, prosedyrer og rutiner. Målet er at alle grunnskoler skal ha de ansatte og den brede kompetansen de trenger for å gjøre den jobben, og at de ansatte har det trygt og godt på jobb.

Politikere, media og befolkningen får ikke greie på alle de tusenvis av små og store hendelser, krenkelser og mobbesituasjoner som løses i løpet av ett skoleår. Det er ikke alle de små seire som skaper overskrifter. Vit at de likevel finnes.

Det er de skoleansatte som løfter og bærer Kristiansands-skolen. Elevombudet er en sikkerhetsventil som kan benyttes når skolen ikke lykkes, eller når tilliten mellom hjem og skole er frynsete eller helt brutt. Ombudet er alene i stillingen, og har travle dager, men har til nå rukket å besvare og å følge opp alle henvendelser og saker som er kommet inn. De fleste av disse er nå løst.

«Du har jo reddet livet til ungen min. Sånn helt på ordentlig» Mamma til gutt (12)

Mandat, vedtatt av Kristiansand bystyre

Elevombudet skal:

- Utføre sitt arbeid på fritt og selvstendig grunnlag, uavhengig av administrativ og politisk ledelse i Kristiansand kommune.
- Bidra til at alle elever i de kommunale grunnskolene får det psykososiale læringsmiljøet de har krav på, ifølge opplæringslovens §9A (fra 2024: Kap. 12).
- Delta på samhandlingsarenaer, arbeide forebyggende og være en brobygger mellom alle parter i samarbeidet for å sikre en opplæring som fremmer helse, trivsel og læring.
- Veilede og bistå enkeltelever og deres foresatte i kommunikasjonen med skole og på samarbeidsarenaer, samt være et mellomledd mellom hjem og skole i saker der elever eller foresatte ønsker det.
- Utarbeide årlig rapport som fremlegges til politiske behandling i oppvekstutvalget og formannskapet. Rapporteringen følger skoleåret.

For ombudet gjelder videre at:

- Ombudet skal holdes informert om bestemmelser, rutiner, utviklingsarbeid og forebyggende arbeid som angår elevene i Kristiansand kommune.
- Elevombudet kan be om bistand fra kommunikasjonsenheten i arbeidet med informasjonsspredning.
- Det opprettes egen arkivdel for Elevombudet i kommunens saksbehandlingsarkiv, der bare Elevombudet samt arkivpersonalet har tilgang.

«Det var veldig godt å komme til deg. Det er ikke alltid så lett å vite hvor man skal gå. Nå har vi fått kjempegod hjelp av Familiens Hus også» Mamma til jente (8)

Arbeidsmåte

Elevombudet går inn i en sak når elev eller foresatt ber om det. Det er eleven og de(n) foresatte som bestemmer hvor mye bistand de ønsker fra ombudet. Noen ringer for å få råd, tips og veiledning i vanskelige saker. Andre trenger å «tømme seg» for sorg, frustrasjon og sinne. Atter andre er rådville, slitne og føler seg underlegne eller avmektige overfor skolen eller systemet. Da kan det oppleves godt å ha en uavhengig «guide» inn i systemet, noen som kan tale elevens sak overfor skolen, og, nesten bokstavelig, ha ei hånd å holde i.

«Det som er så bra med deg er at du kommer med innspill til meg. Som du står for. Du snakker meg ikke etter munnen. Og det er jo faktisk det jeg trenger» Trebarnsmamma

På grunn av uavhengigheten til ombudet, nedfelt i mandatet gitt fra bystyret, kan ikke ombudet ta opp enkeltsaker med skoler eller andre uten informert samtykke fra aktuell elev og foresatte. På samme vis må ansatte i skole og støtteapparat ha samtykke for å kunne snakke med ombudet i elevsaker. Alle ansatte kan imidlertid henvende seg til ombudet og drøfte saker anonymt.

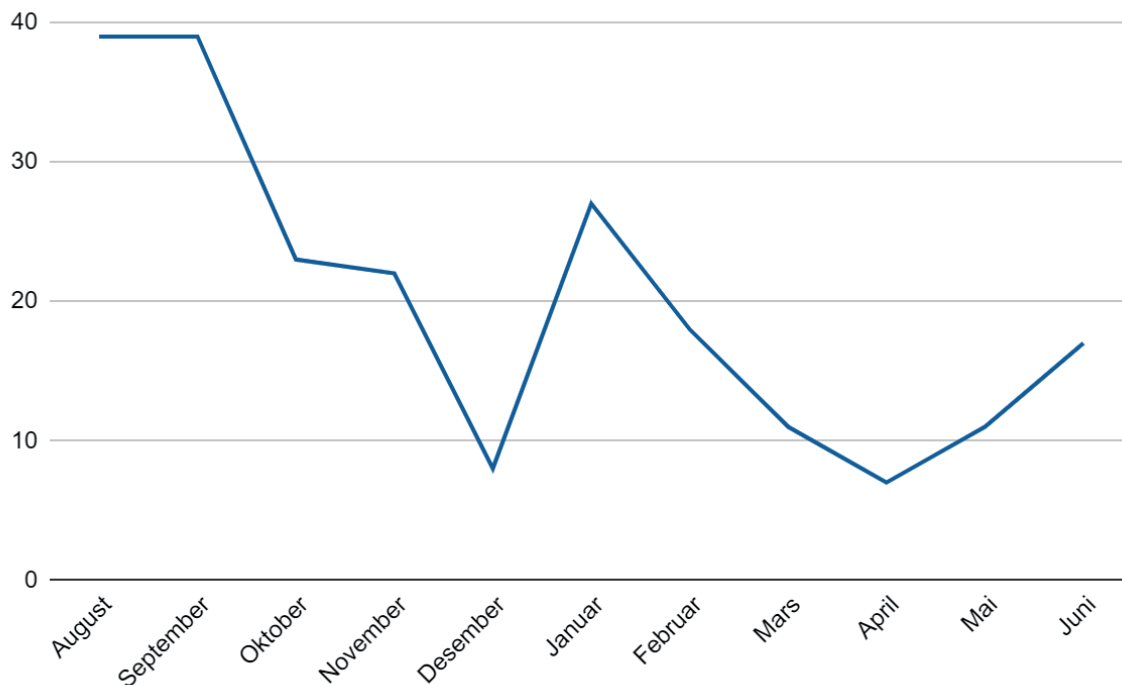
Elevombudet har ingen formell makt. Rollen oppleves likevel som effektivt og funksjonelt innrettet. Elever og foresatte uttrykker at uavhengigheten til resten av «systemet» er essensiell for tilliten de gir ombudet. Også skolene gir uttrykk for at det i vanskelige saker kan være godt å ha en uavhengig instans å drøfte en sak med, som ser en sak med friske øyne, og som kan trekke veksler på erfaringer av hva som har fungert i liknende saker andre steder i kommunen.

Kristiansand kommune har et «Ressursteam for godt og trygt skolemiljø» som ledes av assisterende kommunalsjef og består av jurist, psykolog, spesialpedagog, leder av Mobilt team, samt representant for avdeling for oppvekstmiljø og forebyggende tjenester. Ressursteamet er tilgjengelig for alle, har myndighet til å beordre skoler og til å flytte ressurser. Elevombudet opplever Ressursteamet slagkraftig og som en god og konstruktiv samarbeidspartner. I skoleåret 2023-24 var Ressursteamet, Mobilt team, Forebyggende eller andre oppvekstrådgivere inne i til sammen 66 av ombudets saker, det vil si nesten en tredel av sakene.

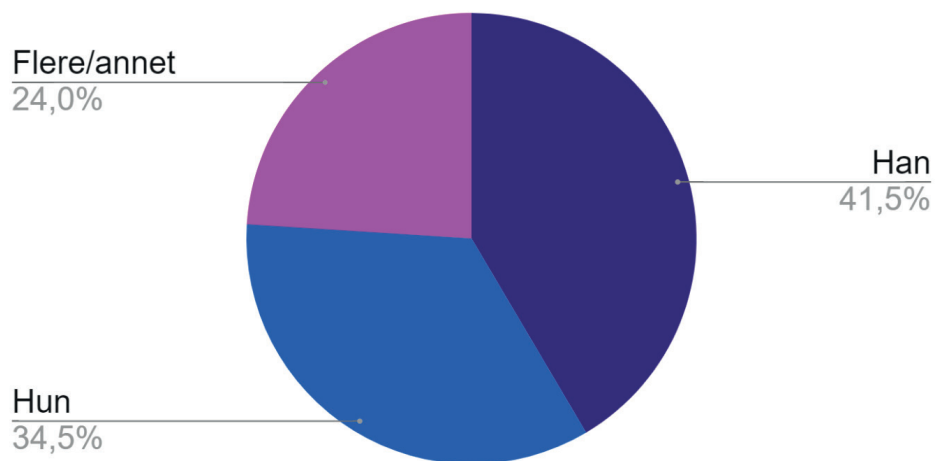
Elevombudet bestreber seg også på å ha en fruktbar dialog med skoleledere, lærere og fagarbeidere ved skolene, samt med oppvekstledelsen i kommunen, både på systemnivå og i enkeltsaker, når samtykke er gitt til det fra elever og foresatte. Etter samtykke samarbeider også ombudet blant annet med PPT og familieveilederne i Familiens Hus i kommunen, kriminalitetsforebyggende enheter, fritidsenheten, Barnevernstjenesten, LIM-koordinator, Nullvisjonen mot vold og seksuelle overgrep, Nettverk for risikoutsatt ungdom, Statsforvalteren, Ungdommens Bystyre, idrettsklubber, Den norske kirke, UiA, masterstudenter, kulturskolen Knuden, Kilden, instanser som ABUP, Politiet, RVTS, Blå Kors, Røde Kors, KUP, FRI Agder, Dembra, Flexid, minoritetsrådgiver, andre lokale og regionale ombud med flere. Elevombudet bestreber seg også på å være tilgjengelig for lokale, regionale og nasjonale mediebedrifter, når journalister ønsker informasjon og intervju om problemstillinger som faller innenfor ombudets mandat. Det har i skoleåret som har gått skjedd oftere enn før.

«Kan vi ta en prat? Vi står litt fast. Det har skåret seg litt med disse foresatte. Nå trenger vi et utenfra-blikk på det vi gjør» Skoleleder, Kristiansand

Når elever og foresatte tar kontakt

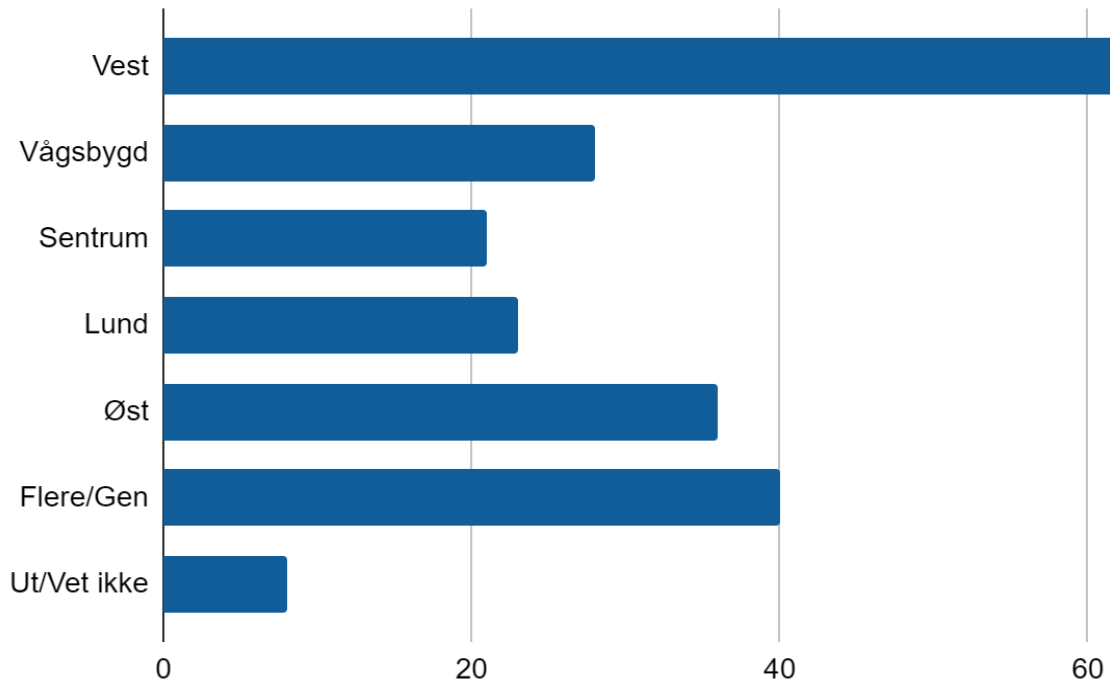

Saker fordelt på kjønn

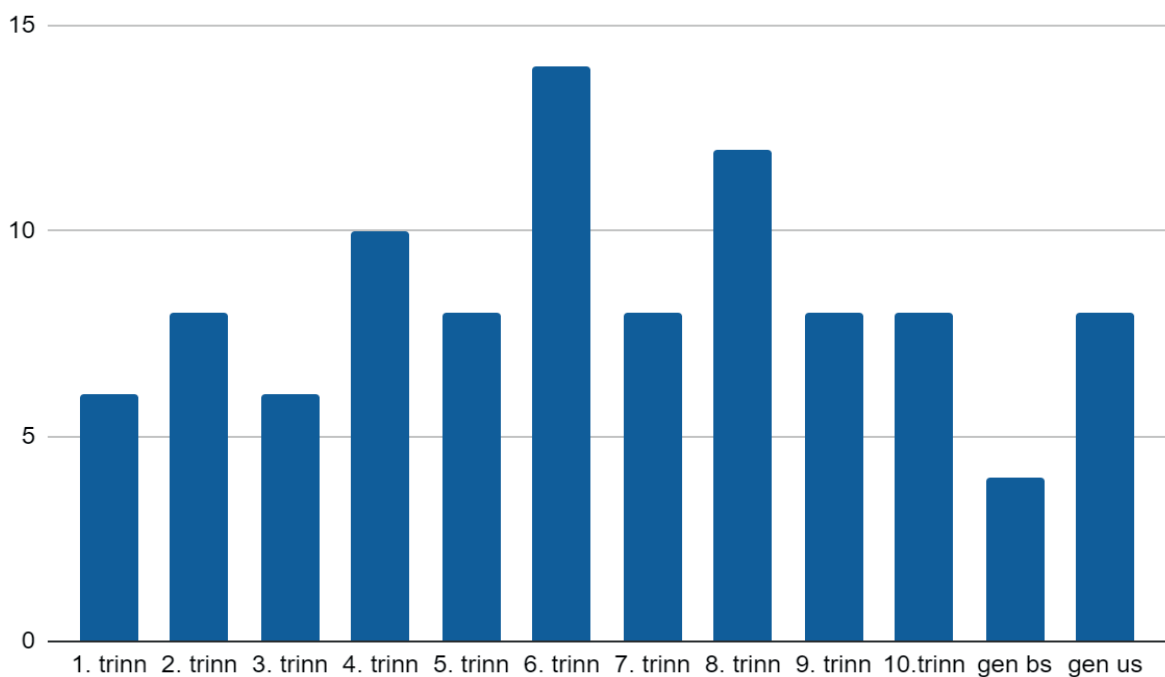
De siste par skoleårene har det vært en overvekt av gutter i sakene der det bes om hjelp fra Elevombudet. Det er en kontrast til andre hjelpetjenester, for eksempel Blå Kors` chat-tjenester snakkkommobbing.no og snakkompsyken.no, der jenter som henvender seg er i stort flertall.

Saker per område (tilsvareer Familiens Hus). Antall.

At Elevombudet har vært i Søgne siden 2016 gir fremdeles en geografisk skjevhet, der bydel Vest er overrepresentert. Årets tall er likevel jevnere enn før.

Saker per klassetrinn. Prosentvis

Minoritetsspråklige

I 2021 ba formannskapet Elevombudet arbeide for å øke andelen saker der språklige minoriteter er representert. Ombudet fikk hjelp av Kristiansand kommunes flerkulturelle rådgiver og kommunikasjonsavdeling til å utarbeide informasjonsfilmer som er teksten på norsk, engelsk, arabisk, etiopisk-amharisk, latvisk, litauisk, polsk, russisk, somali og tigrinja. Strategien lyktes: Siste skoleår var prosent 20. Elever forteller ombudet at de har hatt stor nytte og glede av [Flexid](#). Mens en del minoritetsforeldre synes det er krevende å forstå det norske systemet. Noen av dem opplever at de mister autoritet overfor barna sine, fordi barna er blitt mer øvet enn dem både i språket og til å forstå norsk kultur. Noen tør ikke henvende seg til Statsforvalteren, fordi en slik handling i hjemlandet vil kunne føre til store represalier. En del har hørt at norsk barnevern stjeler barn.

«Datteren min har det så fælt. Men jeg tør ikke ta kontakt med skolen. Jeg vet ikke hvordan jeg skal forholde meg til norsk skole» Mamma til jente (15)

Funksjonshindrede elever

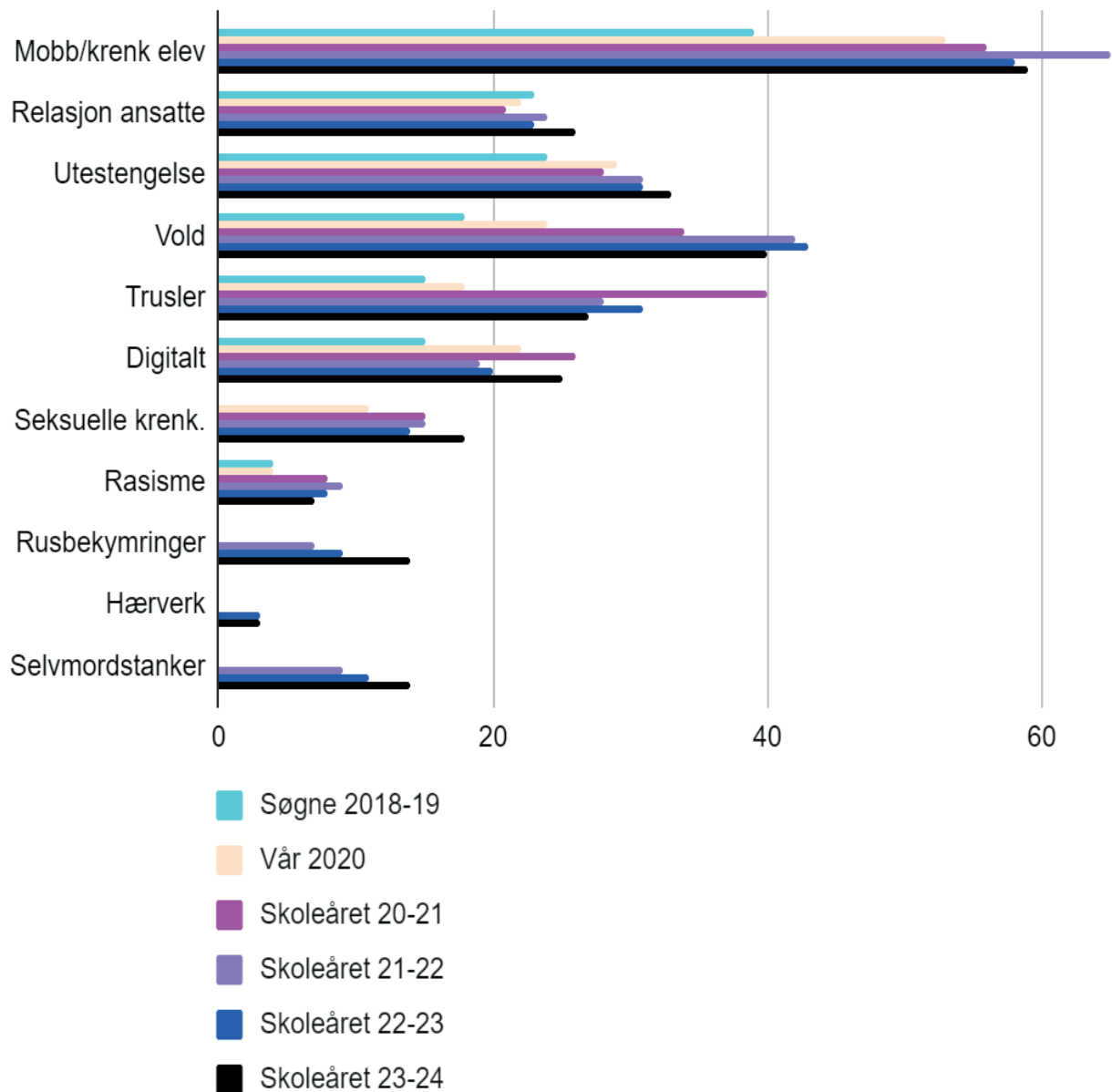
FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med funksjonsnedsettelse (CRPD) er ratifisert av Stortinget, men i motsetning til Barnekonvensjonen og konvensjonen om kvinners rettigheter, er den ikke inkorporert i menneskerettighetsloven. Innlemmes den der, vil konvensjonen få forrang; det vil si at der det er konflikt med annet lovverk er det konvensjonen man følger. Kristiansand er langt unna lovens krav om [universell utforming](#) og om like rettigheter til alle elever. Ombudet erfarer at det er de mest sårbare som blir rammet av kuttene i sektoren. Foresatte til barn med betydelige funksjonshindringer er ofte slitne. De forteller at nattevåk, omsorg og pleie for sitt barn ikke er det tyngste. Nesten samtlige sier at det som tar mest krefter og helse er kampen for at barnet deres skal få de tjenestene og den tilretteleggingen de har krav på etter loven.

«Det tar aldri slutt» Mamma til jente (13) med store funksjonshindringer

Ny opplæringslov fra august 2024 endrer både organisering og saksbehandling av det som tidligere het spesialundervisning. Det vil kunne bli en spennende overgangsfase til ny lov er innarbeidet ute i enhetene. Foresatte på nasjonalt nivå har uttrykt frykt for at sårbare barn vil bli utsatt for [kaos](#) i denne fasen.

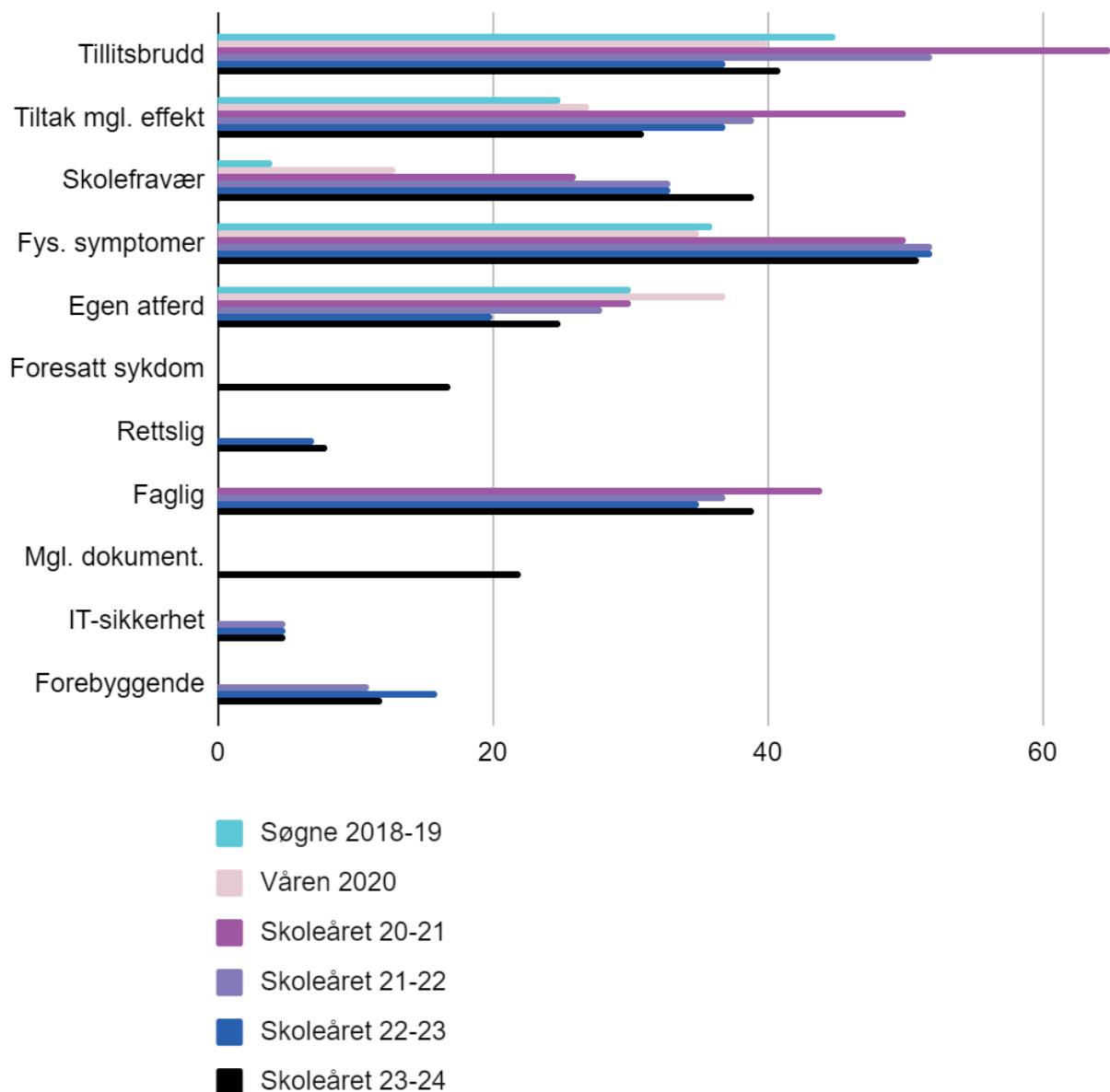
Elevombudet er fra politisk hold blitt bedt om å lage statistikk over hvor mange av egne saker som handler om barn med funksjonshindringer. En slik statistikk vil være preget av skjønn. Noen elever har tydelige funksjonshindringer, for andre ligger hindringen mer skjult. Ombudet anslår andelen av funksjonshindrede elever i sakene til å være rundt 20 prosent i skoleåret 2023-2024.

Hva sakene handler om (1) Prosent

Flere indikatorer kan være aktuelle i hver sak. Når noen indikatorer mangler «linjer» fra 2018-19, 2020, 2020-2021 eller 2022-2023, skyldes det at ombudet ikke laget statistikk i disse kategoriene på det gjeldende tidspunktet.

Hva sakene handler om (2) Prosent

Flere indikatorer kan være aktuelle i hver sak. Når noen indikatorer mangler «linjer» fra 2018/19, 2020, 2020-2021 eller 2021-2022, skyldes det at ombudet ikke laet statistikk i disse kategoriene på det gjeldende tidspunktet.

Positive trekk

Elevombudet ønsker å trekke frem tre positive tendenser i sitt materiale.

1. Det kan se ut som om at intensiv innsats fra flere etater kan ha hjulpet flere barn og ungdommer som de siste par årene har utøvd grov vold i byen vår.

2. Andelen av saker der «gamle» §9a-tiltak går på repeat uten evaluering og justering er fremdeles synkende. Det tilsier et bedre skolemiljøarbeid jevnt over.

3. De fleste barn ombudet snakker med forteller at de stoler på læreren og/eller fagarbeideren/assistenten som arbeider i klassen, og har en god relasjon til hen. Tillit er essensielt når mye annet rakner. For noen elever er ansatte på skolen de eneste voksne de kan stole på. Godt er det at Kristiansands-skolen har så mange varme og kompetente ansatte, som gjør en forskjell for barn og ungdom hver eneste dag. Andelen foresatte som opplever å bli tatt på alvor av skolen når de henvender seg, er også høy. Det er likevel et sprik her, som for Elevombudet ser ut til å kunne henge tett sammen med de enkelte skolers elevsyn og kultur.

«De hørte ikke på oss før du kom inn. Men nå har de oppdaget at klassemiljøet ikke var så bra som de trodde. De har jobbet veldig godt! Nå er det null problem å få ham av gårde om morgenen. Og han kommer hjem blid og fornøyd» Mamma til gutt (13)

Mobbing

Aldri tidligere er det blitt registrert høyere nasjonale mobbetall enn i den siste [Ungdata](#)-undersøkelsen. Færre trives på skolen, flere kjeder seg og flere skulker. Samtidig er barn og ungdom i Norge i 2024 litt mindre ensomme enn for to år siden. Forskerne bak mener noe tyder på at forekomst av psykiske helsevansker kan ha flatet ut. Alle disse siste Ungdata-tallene omfatter ikke Kristiansand. Det er likevel liten grunn til å tro at situasjonen er særlig annerledes her.

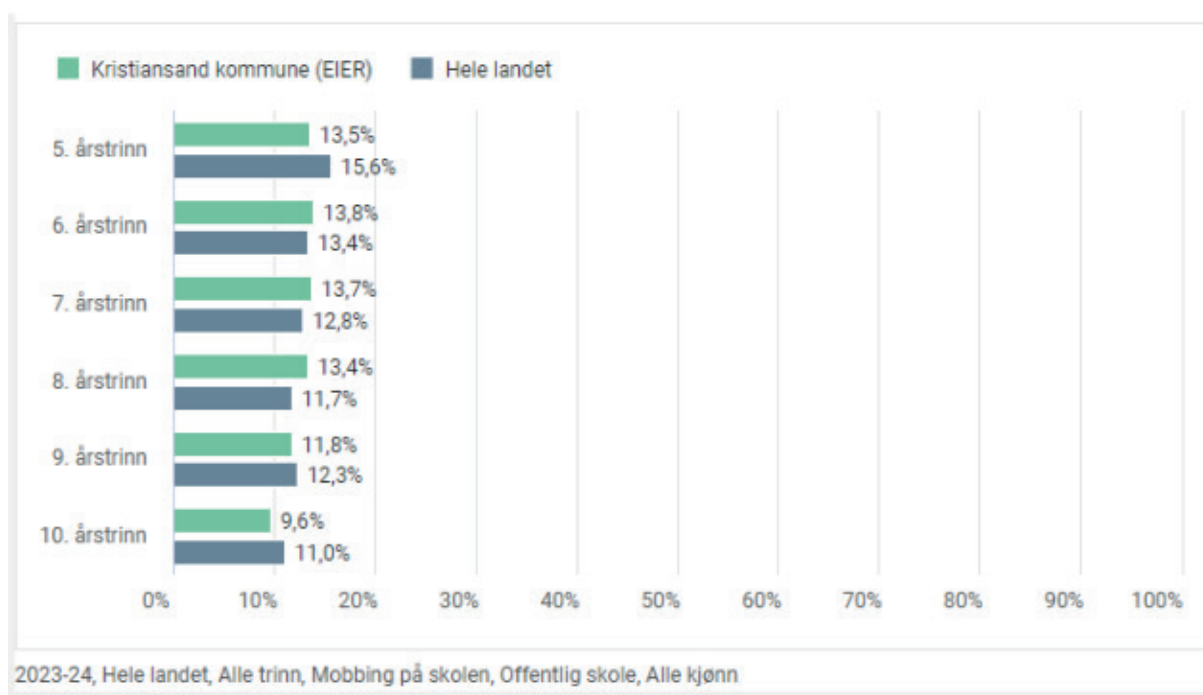
[Elevundersøkelsen](#) de siste to årene viser en markant økning i elever som opplever mobbing, på alle trinn, både i Kristiansand og nasjonalt. Kristiansand ligger omtrent på landssnittet på de fleste trinn. Det er forskjeller mellom skoler, men også store forskjeller innad i skoler mellom trinn og klasser på trinn. Tendensen der elevenes motivasjon synker, særlig på mellomtrinnet, ser ut til å fortsette både nasjonalt og i Kristiansand. Det er svært nedslående resultater, som tydeliggjør behov for grundig refleksjon, på både lokalt og nasjonalt nivå.

«Jeg går i 7.klasse. Det startet i 3.klasse. Så det har vart litt lenge» Jente (13) som blir slått på skolen

Halvparten av elevene som krysser av at de opplever mobbing, oppgir, kanskje noe overraskende, også at de trives på skolen.

Elevombudet erfarer at elever både kan overrapportere og underrapportere om mobbing. Noen kan fortelle at de selv har krysset av på «mobbing» på spørreskjemaet fordi de vet at andre elever i klassen blir mobbet, selv om de ikke opplever dette selv. Det er samtidig mange eksempler på at elever har altfor høy terskel for å melde fra om det de har opplevd.

Elevombudet vil anbefale at skolene gjennomgår med elevene hva Elevundersøkelsen er ment å undersøke før årets undersøkelse gjennomføres.

Vold

Over hele landet [øker voldsbruken i skolen markant](#). Elevombudet er glad for at Kristiansand bystyre i sin [kamp mot vold i skolen](#) gikk tilbake på sitt [ulovlige vedtak](#) om å anmelde *alle* elever og *alltid* gi beskjed hjem etter grove brudd på skolereglene. Ombudet setter pris på politikernes energi og engasjement for å kreve handling i en uholdbar situasjon. Men kommunen kan ikke bryte loven i jakten på å gjøre skolen tryggere for både elever og ansatte.

[Agder kommunerevisjons forvaltningsrevisjon om elevers psykososiale miljø og skoleansattes arbeidsmiljø](#) fra 2024 beskriver at «*utbredelsen av vold og trusler mot ansatte i grunnskolen i Kristiansand kommune er svært høy*» og at situasjonen er alvorlig. Rapporten beskriver at ansatte erfarer at hendelser kan bli bagatellisert. Også Elevombudet møter ansatte som opplever stor avmakt og

som nærmest har gitt opp. Men ombudet vil understreke at ansatte **må** melde avvik ved vold og trusler. Kommuneledelsen må vite hvordan det er der ute:

**«Hva gjør jeg når 1.klassingen sier til meg:
«Bitch, jeg skal fucke deg»»? Fagarbeider**

«Pedo» er et annet ord en god del barn bruker mot ansatte, kanskje uten helt å vite hva ordet innebærer. Ansatte forteller om stor slitasje, både når det gjelder fysisk vold, men også i forhold til psykisk vold og uakseptabel ordbruk som disse eksemplene viser. Det hjelper likevel neppe på situasjonen å politianmelde seksåringer. Politiet *skal* inn i noen saker der det utøves vold. Elever skal oppleve en reaksjon når de har skadet andre mennesker. Dette gjelder spesielt noe eldre elever, avhengig av type situasjon som har oppstått. Likevel – som denne pappaen forteller – av og til oppleves det urettferdig:

**«Vi får bare akseptere at de politianmeldte ham.
Men det som er vanskelig å akseptere er at de
ikke anmeldte den tidligere ansatte som de selv
har innrømt utøvde vold mot elever» Pappa til gutt i
barneskolen som ble politianmeldt av skolen**

Skolefravær

Andelen saker som handler om skolefravær fortsetter å øke i Elevombudets statistikk: 39 prosent av sakene har nå dette som en av problemstillingene. Hele 500 elever i Kristiansands-skolen hadde våren 2024 bekymringsfullt høyt skolefravær. Litt over 20 elever var ikke på skolen i det hele tatt. På 10.trinn har Kristiansand et snitt på 12,8 dager og 12,1 timer fravær, noe som ligger over snittet i Norge på 12,3 dager og 11,1 timer. Kristiansand er likevel langt fra landstoppen: I noen kommuner på Østlandet meldes det om opp mot 20 prosent fravær i grunnskolen. Med en slik «stille epidemi», undrer Elevombudet seg over hvorfor dette temaet er såpass lite oppe i nyhetsbildet og samfunnsdebatten. Ombudet peker på at vi står i fare for å miste en hel generasjon barn og unge.

**«Hun ligger bare under dyna. Jeg ser på bilder at
i fjor på denne tiden, da fikk vi henne med på cafe
og kino. Det gjør vi ikke lenger» Mamma til jente (11)**

Når ombudet snakker med elever som ikke klarer å være på skolen, kommer følgende tema gjerne opp:

Mobbing. Elever forteller ombudet om flere år med plaging, vonde kommentarer og utestengelse, som gjerne er bagatellisert eller ikke plukket opp av de voksne.

Vold. Elever forteller at de har blitt slått jevnlig siden barnehagen av andre barn. Etter et par år på skolen med samme type opplevelser orker de ikke mer.

«Det begynner når vi roper ham inn til kveldsmat. For da vet han: Kveldsmat betyr kveld. Og kveld betyr natt. Og natt betyr morgen. Og morgen betyr skole. Han våkner og er kvalm, har vondt i hodet og hyperventilerer. Fordi han skal på skolen» Mamma til gutt (10)

Mange elever med **nevroutviklingsforstyrrelser** opplever dagens skole som kaotisk og uoversiktlig. Ny læreplan og nye pedagogiske idealer gir en mer dynamisk timeplan, med større frihet til tverrfaglighet og variasjon i både gruppestørrelser og fagfokus. Det passer store grupper av elever svært godt. For elever som trenger forutsigbarhet og litt fastere rammer, derimot, kan det hele oppleves som mer uforutsigbart, uhåndterlig – og noen ganger som umulig.

«Jeg klarer ikke å være i klasserommet. Det er bare bråk og kaos og vondt hele tiden» Gutt, (11)

Noen opplever å bli stemplet som vrang og vanskelige når symptomene på nevroutviklingsforstyrrelsene de bærer på blir tydelige. En god del elever forteller ombudet om at de får kjeft når de ikke klarer å gjøre det læreren sier. Men kjefting gjør situasjonen verre for denne gruppen elever. Situasjonen går lett inn i en dårlig spiral, en maktkamp mellom elev og lærer – som eleven taper.

«Han blir utrolig mye straffet for å bare være seg selv. Det er så mye negativt på skolen. Før så vi aldri det negative ved ham som skolen snakket om hele tiden. Men nå er det negative som er på skolen, brakt inn hjemme. Nå er han blitt sånn hjemme også» Pappa til gutt i autismspekteret (10)

Faglig og sosial mestring er gullet som driver motivasjon og læringsglede – og trivsel – fremover. Altfor mange elever ombudet snakker med, har læringsutfordringer som gjør at de knapt har opplevd faglig mestring og glede over flere år på skolen. Det oppleves en stor variasjon fra skole til skole i dette feltet. Også foresatte opplever å sitte på møte etter møte, med produksjon av haugevis av papirer, uten at det egentlig hjelper barnet deres i praksis.

«Etter at du trakk deg ut av saken falt det tilbake til det gamle surret igjen» Pappa til gutt (13) med omfattende læringsvansker som ofte løper fra skolen

Andre forteller at de kjeder seg:

«Han er så ivrig etter å lære. Men skolen stopper ham. De begrenser ham, i hva han får lov å lære. Han blir så lei. Han vil ikke mer» Mamma til gutt (11) som kjeder seg, spesielt i matematikktimene

Utenfra sett oppleves det som at PPT i Kristiansand kommune har gått gjennom en positiv utvikling de siste årene. PPT oppleves mer synlig, mer kraftfull og mer «på». I større grad enn før opplever ombudet at PPT er en mer aktiv part også i skolemiljøsaker. Rådgivere oppleves av ombudet som tryggere og tydeligere enn før, og tjenesten er i ferd med å opparbeide seg en betydelig kompetanse også på skolefravær. Det kan bety hele forskjellen for elever som strever.

Statistisk sett vet vi at det sitter barn og ungdom med bakenforliggende **traumer** i hvert eneste klasserom. Seksuelle overgrep, vold, krigserfaringer og annet gjør elevens toleransevidu mindre, og veien til utenforskap kortere.

I tillegg sees store kontraproduktive **samfunnstrender**. Mange elever ombudet snakker med sitter med en skjerm 8-10 timer daglig. Andre forteller at mamma og pappa knapt har tid til å snakke med dem. Foresatte som har lite rom for sine barn, som setter få grenser og som sjelden ser barna sine i øynene, kan skade deres utvikling av sosiale ferdigheter og grunnleggende håndteringsmekanismer.

[Læringsmiljøsenderet](#) siterer internasjonal forskning som peker på opp mot 800 risikofaktorer for skolefravær. Det sammensatte bildet gjør at det ikke er lett å finne enkle løsninger. Fellesnevnerne er likevel: Relasjoner som fungerer. Nok hender. Øyne som ser og forstår. I Kristiansand er [Skoleporten](#) en av flere vellykkede alternative læringsarenaer i kommunen, som har gode resultater, og som berger liv. Slike skreddersydde tiltak er imidlertid dyre, og de tar ressurser fra resten av skolesektoren. Men å redde liv koster. Ombudet ønsker å peke på en rekke elever som allerede er kommet i en slik situasjon på småtrinnet og mellomtrinnet. Det er ingen tilsvarende tilbud i Kristiansand kommune for dem.

Et konkret innspill fra Elevombudet er å i flere tilfeller oppmuntre foresatte til å søke om utsatt skolestart. Dette krever fremdeles sakkyndig vurdering fra PPT, noe [Opplæringslovutvalget](#) ønsket å endre på. Andelen barn nasjonalt som får utsatt skolestart nærmest er uendret de siste ti årene. [Forskere peker på](#) at dagens ordning medfører mange ulemper for barn som er født i [siste halvdel av året](#), noe som kan ha en negativ snøball-effekt for flere av dem. PPT opplyser at

seks barn fikk utsatt skolestart i Kristiansand i 2024. Det er identisk med året før, mens det i 2021 var fire, og 2022 bare to. Ombudet møter litt for mange gutter og jenter som gikk fra å være en skattet og vilter unge i full aktivitet på barnehagen, som etter et halvt år på skolen har fått så mye kjeft for ikke å klare å sitte stille og «innordne seg» at de nærmest har fått en identitet som «bad ass». Dessverre vet vi at slike merkelapper i seg selv forsterker uheldig atferd. Det er unødvendig: For noen kan ett år til i barnehage kunne gjøre stor forskjell. Samtidig vet vi at noen elever kan ha godt utbytte av [fremskutt skolestart](#). Siden 2021 er til sammen bare seks barn blitt innvilget dette i Kristiansand.

Forskning er tydelig på at [forebygging](#) er det mest effektive i arbeidet med å holde alle elever innenfor fellesskapet. Alt for ofte ender hjem og skole i en [skyttergravskrig](#) som ikke er til barns beste. Temaet skolenærvær og fravær bør etter ombudets mening adresseres allerede på møtet før sommeren som skolen har med de foresatte for de nye førsteklasse. Når er det greit at ungene er hjemme fra skolen? Hva gjør de foresatte hvis barnet deres plutselig gjemmer seg under stolen når det er tid for å dra på skolen? Hva gjør de når datteren deres får uforklarlige magesmerter hver søndag? Denne praten må også tas med de ansatte. Hvordan skal en ansatt klare å skille mellom de elevene som må ha skjerming og tilrettelegging – og de som kan ha godt av å møte litt motstand? Mobbing og vold skal uansett stoppes. Barn skal oppleve mestring og å være en del av et fellesskap. Men en god del barn – for eksempel de med nevrodivergens og traumeerfaring – trenger en helt konkret tilrettelegging for å klare å holde seg på skolen. Andre barn og ungdom kan med fordel øve seg på å bli mer motstandsdyktige for små og store nedturer, som livet uvegerlig byr på. Forskjellene i elevgruppen kan være vanskelige å skjelne, men må adresseres.

Fysiske symptomer

I over halvparten av Elevombudets saker forteller eleven om fysiske plager de selv knytter til skolehverdagen sin. Det er vondt i magen, kvalme, hodepine, skjelvinger, ryggplager, tvangshandlinger osv – som gjerne forsvinner av seg selv når ferie eller helg kommer. Å ha vondt i kroppen og å bli fanget av tvang tar krefter og fokus fra elevers trivsel og læring, og det går ikke alltid over av seg selv. Det er kroppens språk som vi voksne må ta på alvor og forholde oss til.

Samtidig kan ikke ombudet se hvordan [WHO's](#) helsedefinisjon kan være helsefremmende, for hverken barn, ungdom eller voksne:

«...en tilstand av fullstendig fysisk, psykisk og sosialt velvære og ikke bare fravær av sykdom eller lidelser.»

Etter denne definisjonen, hvem av oss har da god helse? Livet er jo ikke fullstendig godt. Livet er ikke perfekt. Hverken fysisk, psykisk eller sosialt. Ombudet opplever at perfektjonsidealet, som også flommer inn på barn og ungdoms skjerm hver bidige dag, kan være misvisende og ødeleggende.

Selvordstanker

For tre år siden begynte Elevombudet å registrere hyppigheten av andelen elever som snakket om at de ønsket å dø. De siste årene har forekomsten av dette vært stigende. I 14 prosent av sakene forrige skoleår var dette tema. Denne utviklingen er i tråd med både vekst i selvmord i Norge ([FHI](#)) og med det andre hjelpetjenester melder. [SnakkOmPsyken.no](#) fortalte nylig at i over hver fjerde samtale de har, forteller barn og unge om selvmordsforsøk. Også samtaler om selvmordstanker øker sterkt. Ombudet deler chat-tjenestens erfaring av at det elever etterspør mest, er voksne som orker å høre på det de forteller. Ombudet har kurs i selvmordsforebygging, og tåler når dyp smerte kommer til overflaten. Det er likevel en selvfølge å sikre at helsepersonell er inne i disse sakene.

«Du forstår ikke hvordan jeg har det. Hvis du hadde forstått, hadde du latt meg få lov å dø»
Jente, 13, til mammaen sin, med ABUP og Elevombudet på besøk

Rus

For tre år siden ombudet at det var nødvendig å opprette en ny kategori i egen statistikk: Saker der det er bekymringer rundt rus. Fra 2021 til 2024 har denne forekomsten økt fra 7 til 14 prosent av sakene. [Riksadvokatens](#) legalitetskontroll med Politiets adgang til tvangsmiddelbruk i russaker, som fulgte av tre avgjørelser i [Høyesterett](#), som igjen baserte seg på politiske signaler i forbindelse med diskusjonen rundt den ikke-vedtatte rusreformen, griper direkte inn i livet til barn og ungdom i Kristiansand. Prinsippet om at rusmisbruk skal utløse hjelp, ikke straff, slår forskjellig ut for voksne og barn. Barn og ungdom som ruser seg, opplever ofte, etter ombudets erfaring, at rusen i starten kan fungere veldig bra for dem. De forteller om en følelse av endelig å få ro, fra både kroppslig stress og angst, og tankekyr og «overtenking». De kan oppleve at rusmidler gir følelse av mestring og glede, at det er gøy, og at de får et fellesskap og blir inkludert, noe de kanskje aldri har opplevd utenfor rusmiljøet. Her er det selvsagt store individuelle forskjeller. Men ombudets poeng er at mange barn og ungdom ikke ønsker hjelp for rusbruken sin. De søker ikke råd. Ennå. Når problemene imidlertid etter en tid kan ha ballet på seg, når de kan ha fått noen svært uheldige erfaringer, når de kan ha ramlet ut av skole og utdanningsløp, da kan flere søke hjelp. Men da kan uerstattelige ungdomsår være tapt. Og et slikt utenforskap kan dessverre, i en del tilfeller, ende opp med å bli varig.

Seksuelle overgrep og seksuell vold

Andelen saker der seksuelle overgrep er en del av bildet, har også økt, til 18 prosent av sakene. Det er i tråd med både nasjonal og internasjonal forskning, der [UngVold](#)-undersøkelsen 2023 viser en sterk økning i seksuell vold blant barn og ungdom. [Oslo Met](#) finner at omfanget av nesten alle former for seksuell vold

som ble målt i undersøkelsen, har doblet seg fra 2015 til 2023, både blant jenter og gutter, og at rundt én av fire ungdommer i studien har vært utsatt for minst ett tilfelle av seksuell vold i løpet av oppveksten. Andelen av overgrepene som handler om unge med [skadelig seksuell atferd](#) anslås nå til å være nesten 50 %.

«Videoen som fremstilte datteren min er seksualiserende og grovt krenkende. Hun knekker av dette! Og vi har videoen. Vi vet hvem som laget den! Så sier Politiet at de ikke har tid til sånne saker. Hva skal vi gjøre? Vil de at vi tar saken i egne hender?» Pappa til jente (16)

Seksuelle overgrep er en av vår tids største folkehelseutfordringer, slår kommunens egen grundige [nullvisjonsplan](#) fast. Elevombudet ser en sammenheng mellom ungdommer som utsettes for seksuelle overgrep og rus. Det finnes dessverre i Kristiansand flere tilfeller av 13-14-årige ungdommer som utøver seksuelle tjenester i bytte mot rusmidler – og også mot andre «goder». Noen av disse ungdommene opplever at slike erfaringer er vanskelig å håndtere og «reparere» i ettertid. Rykter om rus og om uheldige erfaringer kan også spres raskt, og kan være vanskelige å bli kvitt. Både [Overgrepsmottaket](#), [kriminalitetsforebyggende tjenester](#) og [Blå Kors](#) melder om en utvikling som bekymrer.

Familieøkonomi

Høye renteutgifter og økende priser slår hardt ut for mange familier. I 10 prosent av sakene til ombudet er økonomi et tema. Flere familier som ombudet kommer i kontakt med, har ombudet fått lov å henvise til [Nye mønstre - trygg oppvekst](#). Koordinatorere herfra, som kan være i familien i opp til fem år, arbeider etter ombudets erfaring på en helhetlig og effektiv måte. Familier opplever at noen «endelig ser oss fra vårt ståsted». Å ha for lite penger taper krefter og kan oppleves stigmatiserende. «Fattig» er dessverre blitt et skjellsord på vei opp i skolegårdene. Men fattigdom er et samfunnsproblem, ikke omsorgssvikt. Selv om bildet er komplekst, går det an å diskutere om den sterke økningen i [vinning](#) Politiet har meldt om de siste årene kan ha sammenheng med økt opplevd fattigdom i befolkningen.

«Hun ble tatt for å stjele bind i butikken. Det var så fælt og så flaut å høre at hun opplevde det som nødvendig» Mamma til jente (13)

Foreldres sykmelding

En ny kategori i årets statistikk er andel foresatte som opplever å bli tvunget ut i sykmelding eller i pleiepenger på grunn av at barnet deres enten har det dårlig på skolen, eller ikke klarer å gå på skolen. I hele 17 prosent av sakene er dette oppgitt til ombudet. Dette er en kategori som har store usikkerheter knyttet til seg. Ombudet er ikke helsepersonell, og skal ikke vite for mye om foresattes helse. Det er derfor umulig å verifisere om det er faktisk dette som ligger til grunn for en sykmelding hos foresatte – eller om det ligger helt andre ting i bunn. Tallet her må derfor behandles med varsomhet. Men at elevers problemer på skolen får ringvirkninger i familien, er utenfor for enhver tvil. Dette gjør at innsatsen for et godt og trygt læringsmiljø, og en undervisning som gir mestring, er viktig langt utenfor klasserommet. For disse foresatte som ombudet snakker med – de er selv lærere, leger, psykologer, jurister, vernepleiere, assistenter og renholdere. Når de blir borte fra jobb, rammer det derfor igjen både barn og voksne. Sykmeldingsprosenten i skolesektoren i Kristiansand kommune oppgis skoleåret 2023-24 til å være hele 9,9. Dette er en dårlig sirkel. Når de trygge, gode voksne ikke er på jobb, blir dagene enda vanskeligere for barn som allerede sliter. Og belastningen på de ansatte som står igjen, øker tilsvarende.

Dokumentasjon

Den siste «nye» statistikken Elevombudet har sett seg nødt til å opprette, er tallene over alle sakene som blir mangelfullt dokumentert i Kristiansands-skolen. I hele 22 prosent av sakene er dette et tema. Noen ganger kan foresatte oppdage, etter år med krevende kommunikasjon med skolen, på mail og telefon, at skolen ikke har arkivert noe av dette. Dette er uholdbart, ikke minst for både elevers og ansattes rettssikkerhet. Innføringen av Visma-appen har bedret noe på situasjonen. Nå handler disse sakene oftest om at skolen har latt være å opprette aktivitetsplan, slik kapittel 9a/12 i opplæringsloven pålegger dem. Både [Fædrelandsvennen](#) og [NRK](#) har satt søkelys på spriket og mismatchen mellom hvor mange elever som forteller at de blir mobbet og antall aktivitetsplaner som blir opprettet. Her har Kristiansand kommune fremdeles en vei å gå.

Dokumentasjonsjobben kan oppleves som tung og tidkrevende. Ved adgangen til å bruke fysisk makt for å avverge skade m.m, som nå er tatt inn i opplæringsloven, følger det også en ufravikelig dokumentasjonsplikt, jfr [§ 13-5](#). Skoleledere kneler allerede under vekten av omfattende arbeidsbelastning. Ombudet erfarer likevel at det kan være mye tid og krefter spart hvis skolen gjør det de skal fra starten. I tillegg til å bryte lovkravet, tar skolene også store sjanser ved å la være å dokumentere. Det kan også svekke rettssikkerheten til både elev og skoleansatte. I saker som får rettslig etterspill, er det gjerne eksisterende dokumentasjon som blir vurdert, mer enn det skolene faktisk har gjort.

«Så bra at du tok vare på mailene vi satt deg på kopi av. Da vi sjekket med kommunen så vi at elevmappa hans var så å si tom» Pappa til gutt (15)

Tall for Kristiansand fra Statsforvalteren i Agder

Når elever eller foreldre ikke opplever at skolen har gjort det de skal for et trygt og godt læringsmiljø, har de anledning til å klage til Statsforvalteren. Etter den nye [opplæringsloven](#), som har virkning fra 01.08.2024, skal Statsforvalteren kun vurdere om tiltaksplikten og plikten til å lage skriftlig plan er oppfylt.

Statsforvalteren i Agder har på forespørsel fra Elevombudet laget en oversikt over antall saker om skolens aktivitetsplikt som ble meldt inn til Statsforvalteren som håndhevingsinstans som omhandler elever i Kristiansand kommune de siste årene. Tallene er også inkludert friskolene i kommunen.

Skoleåret 2021-2022:

24 saker meldt til Statsforvalteren

Statsforvalteren fattet vedtak i **14** av dem

10 saker avvist, trukket av melder eller avsluttet av andre grunner.

Skoleåret 2022-2023:

19 saker meldt til Statsforvalteren.

Statsforvalteren fattet vedtak i **7** av dem

12 saker avvist, trukket av melder eller avsluttet av andre grunner.

Skoleåret 2023-24:

22 saker meldt til Statsforvalteren.

Statsforvalteren fattet vedtak i **10** av dem

12 saker avvist, trukket av melder eller avsluttet av andre grunner

Vi ser altså ingen stor vekst i slike saker for Kristiansand kommunes vedkommende, slik en del andre kommuner i Norge har opplevd.

Statsforvalteren er også klageinstans på vedtak om spesialundervisning eller gjennomføring av spesialundervisning. Her er det kommunen som fatter det første vedtaket. Fra innbyggere Kristiansand kommune hadde Statsforvalteren **12** henvendelser om regelverksveiledning vedrørende spesialundervisning etter **§5.1** i opplæringsloven skoleåret 2023-2024. Statsforvalteren fattet **1** vedtak som klageinstans her. Det siste er identisk med forrige skoleår.

Avslutning

Rett før sommeren gikk kommunedirektøren ut i [Fædrelandsvennen](#) og varslet om en kommende smertefull kuttprosess for Kristiansands innbyggere. Fra hele landet og fra de fleste kommunale og fylkeskommunale etater og ideelle

tjenester og organisasjoner lyder ropet om mere midler, flere kroner til å tette budsjettunderskudd og til å ha sjanse til å opprettholde dagens nivå på tjenestene. Det meldes også om [mangel på folk](#) i både helse- og [oppveksttjenester](#). Samtidig øker tilsynelatende befolkningens forventninger – og også behov – til de samme tjenestene.

Elevmassen er i endring. Noen familier sliter, og skoleansatte opplever å få stadig større ansvar for deler av barns og ungdoms helse, trivsel og oppdragelse. Samtidig er økonomien i Kristiansands-skolen kritisk, og sykmeldingsprosenten blant skoleansatte høy. Dette er et nasjonalt problem. [45 prosent av norske skoleledere](#) vurderer nå å slutte på grunn av mangel på penger. Vi nærmer oss også en eldrebølge, der flere mennesker vil trenger omsorg og hjelp – utført av færre tilgjengelige hender. Regnestykket går ikke opp.

Selvfølgelig kan dette bildet gi avmakt, både i administrativ og politisk sektor. Men kloke er vi, hvis vi klarer å ikke stikke hodet i sanden og late som om det ikke finnes. Kudos til en administrasjon som ser på egen praksis. Hyllest til de politikerne som fører en ærlig og redelig diskusjon, fra hver sine ståsted – om hvordan oppdraget kan løses, uten å sverte, lyve eller holde velgerne for narr.

Elevombudet vil anføre: Forskjellen på voksne og barn er at vi voksne har noen valg. Vi gjør alle dårlige valg innimellom. Men som voksne *har* vi noen reelle valg. Barn som blir mobbet og slått, som har et uholdbart miljø på skolen eller hjemme, ungdom som ikke blir sett, ikke forstått, som ikke får hjelp og som blir et problem fordi ingen har tatt seg tid til å virkelig høre på dem – de har ikke slike valg. De er bønn avhengige av oss voksne. At vi oppfyller de lovene og forskriftene som nasjonale politikere har vedtatt. Til dere av politikerne som har nasjonal makt: Minn lovgiverne på at kommunene må gis sjanse til å finansiere de lovene og rettighetene Stortinget har vedtatt. Det haster. For som høstens barnehageopprør peker på, og som nobelprisvinner James Hackman lærer oss: Offentlige investeringer i tidlige barneår og i skole gir samfunnet 10 ganger tilbake i økonomisk gevinst. Noen barn og ungdommer trenger bare et lite dytt i ryggen. Noen trenger å få lov å stupe inn i fag. For mange går ting seg til. Livet gror. Til andre trengs små eller store intervensjoner, fra kompetente voksne med forskjellig fagbakgrunn. Noen trenger massiv innsats over tid.

«Hun sier nesten daglig at hun skal drepe oss, når vi tvinger henne til skolen» Mamma til jente (9)

La Kristiansand virkelig bli Barnas by. Ikke bare i Dyreparken eller på fotballturneringene. Men i hvert eneste klasserom. På hver eneste skole. Hver eneste dag. Da kan vi, om noen tiår, kanskje se tilbake på vår tid med makt og muligheter, i visshet om at vi prøvde å gjøre det riktige. Vi voksne tenkte ikke bare på oss selv. Vi tok vare på de svakeste blant oss. Vi stilte opp for ungene.

Kristiansand
kommune

Postboks 4
4685 Nodeland
Tlf: 38 07 50 00
www.kristiansand.kommune.no